

NOORDBRABANTS HISTORISCH JAARBOEK

2010

deel 27

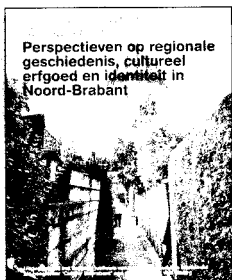
Stichting Zuidelijk Historisch Contact
- Tilburg 2010 -

i.s.m. Stichting Erfgoed Brabant en Historische Vereniging Brabant

Kroniek

In deze kroniek worden recent verschenen publicaties besproken die de Brabantse geschiedenis betreffen en die in het algemeen van bovenlokaal belang zijn. Deze publicaties zijn verschenen als afzonderlijke studies, in regionale reeksen of in lokale jaarboeken, reeksen of tijdschriften.

Algemeen

Arnoud-Jan Bijsterveld,

Maakbaar erfgoed.

Perspectieven op regionale geschiedenis, cultureel erfgoed en identiteit in

Noord-Brabant (Tilburg:

Stichting ZHC, 2009)

192 p.; ill.; ISBN 978-90-

70641-90-0.; € 29,50.

Er heerst een hardnekkige mythe over het Brabantse platteland en het traditionele boerenleven. Het folkloristische beeld van het gemoedelijke, carnavaleske Brabant leidt ook na de ondergang van het rijke roomse leven een taai bestaan. Tegenwoordig wordt het romantische idee van het streekeigene met succes vermarkt als cultureel erfgoed, zo toont Arnoud-Jan Bijsterveld overtuigend aan in *Maakbaar erfgoed*. Deze studie biedt een handzame bundeling van zijn voornaamste publicaties van de afgelopen tien jaar als hoogleraar 'Cultuur in Brabant' aan de Universiteit van Tilburg, te beginnen met zijn oratie 'Het maakbare verleden' van februari 2000 tot een toekomstvisie 'Op het scherp van de snede', waarin de leerstoel opnieuw wordt gepositioneerd in het actuele erfgoedveld en erfgoeddebat. Interessant genoeg reflecteert de auteur ook met de nodige (zelf)kritiek op het mede door hem zelf als bijzonder hoogleraar vormgegeven erfgoedbeleid in de regio Brabant.

Bijstervelds activiteiten zijn vanaf het ontstaan van de leerstoel nauw verbonden met het vanuit de provincie Noord-Brabant geïnitieerde beleid op het terrein van cultuurhistorie, educatie en monumentenzorg. Als historicus heeft hij zich echter consequent sterk gemaakt voor een kritische deconstructie van regionale identiteitspolitiek, in het verleden, nu en voor de toekomst. Bijstervelds insteek is dat het traditionele boerenleven uit de toeristenfolders en de media in werkelijkheid nooit heeft bestaan. Hij wijst daarvoor

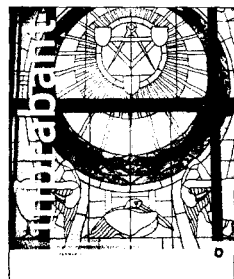
onder meer op zijn eigen familiegeschiedenis. Geboren in een arm boerengezin trouwde zijn overgrootvader Toon Nooyen in 1898 ver boven zijn stand met de rijke boerendochter Doremie Coolen. Een dorpschandaal was geboren en Toon zou de rest van zijn leven op weinig sympathie van zijn schoonfamilie mogen rekenen, ook al werd hen de erfenis niet onthouden. Het Brabantse boerenleven was doortrokken van standsverschillen, roomse overheersing, en toch ook een zekere mate van eigenzinnigheid. Voor dit laatste heeft Bijsterveld een interessante bron aangeboord, namelijk de door heemkundekringen en regionale journalisten in de vorige eeuw verzamelde interviews met gewone Brabanders, die door hem naar hun houding tegenover de kerk en andere gezagsdragers worden onderscheiden naar 'handelingsrepertoires'. Van openlijk verzet was nooit sprake, maar er werd heel wat omzeild en ontdoken!

Mede aan de hand van publicaties van andere spraakmakende Brabantse onderzoekers, zoals Gerard Rooijackers, Gabriël van den Brink en Joks Janssen, weerlegt de auteur de diepgewortelde veronderstelling van traditie en continuïteit. Het Brabantse platteland werd al vanaf omstreeks 1900 beheerst door een snelle industrialisatie en verstedelijking. Opmerkelijk genoeg zou deze modernisering echter nauwelijks vat krijgen op het zelfbeeld van triomfalistische Brabantse bestuurders. Ook de gewone burger lijkt met zijn spreekwoordelijke 'Bourgondische gezelligheid' een zeer succesvolle integratie in de Nederlandse natie te hebben beantwoord met een beneden-Moerdijkse afkeer van 'Holland'. Interessant genoeg spiegelen zelfs nieuwkomers zich al binnen twee generaties aan deze 'Brabantse gemoedelijkheid'. Een mooi voorbeeld van dit moderne regionalisme is het uit verschillende streektaalen gevormde Brabants regiolect – in populariteit vergelijkbaar met het Limburgs van Rowwen Hèze of het Achterhoeks van Normaal – dat inmiddels al in de straattaal van Marokkaanse jongeren is overgenomen. De mythe van de Brabantse continuïteit lijkt zo door de ondergang van het 'traditionele' plattelandlandschap alleen maar krachtiger geworden.

Er is op regionaal niveau nog weinig onderzoek naar verricht, maar Bijstervelds oproep tot toekomstig comparatief onderzoek naar dit verschijnsel in Brabant en Vlaanderen verdient brede ondersteuning en belangstelling. Regiolecten en andere uitingen van identiteitspolitiek zijn immers te lang bestudeerd vanuit nationaal perspectief; een tendens die paradoxaal genoeg wordt versterkt door de recente trend tot bescherming van (nationaal voorgedragen) immaterieel erfgoed. Zoals Bijsterveld overtuigend laat zien missen we hierdoor veel van de construerende processen op lokaal en regionaal niveau, terwijl toch juist daar het verleden als alledaagse cultuur wordt 'beleefd'. Om die reden heb ik echter minder vertrouwen in het door de auteur voorgestane project van de canon van Brabant. Regionale canonisering, van het soort waarvan we er de afgelopen jaren in elke provincie wel een aantal hebben gezien, leidt al snel tot een schoolse aanvulling op de 'canon van Nederland' – die zelfs in Vlaanderen al niet meer wordt begrepen. Comparatief onderzoek over de Belgisch-Nederlandse grens zou mijns inziens tot een veel vernieuwender thematisering van de constructie van 'Zuid-' en 'Noord-Brabantse' identiteit én alertheid binnen verschillende nationale contexten kunnen leiden. Van een auteur die zo goed thuis is in dit onderzoeksveld (en zijn maatschappelijke valorisatie) mag hiertoe in de komende jaren een belangrijke aanzet worden verwacht.

Mede vanuit mijn eigen betrokkenheid bij het erfgoedveld, waarin de kreet om cultuurhistorie de laatste jaren vooral in dienst stond van vormgeving, ontwerp en design, onderschrijf ik ten slotte Bijstervelds oproep tot een borging van kennisontwikkeling. Uiteraard gaat het hierbij niet om een ouderwetse objectgerichte monumentenzorg, maar om een integrale, constructivistische en dynamische benadering van geschiedenis en herinnering, zónder koudwaterrees voor vermarkting en identiteitspolitiek. Dit kon wel eens de voornaamste uitdaging worden voor de komende jaren. Want zonder kennis van het verleden begrijpen we straks zelfs ons eigen erfgoed niet meer, en valt er buiten de Bossche bol, een biertje Hertog Jan, het carnaval in Dommelbaorzedurp (Vught) en andere lollige totems van het Brabants eigene straks weinig meer aan 'vroeger' te beleven.

Rob van der Laarse

Brabants Heem. *Tijdschrift voor archeologie, geschiedenis en volkskunde* 61 (2009) (Stichting Brabants Heem en Stichting Erfgoed Brabant) 3 nrs.; 121 p.; ill.; ISSN 0166-431x en het nulnummer van de opvolger *In Brabant. Tijdschrift voor Brabants Heem en Erfgoed* (Stichting Brabants Heem, Historische Vereniging Brabant en Stichting Erfgoed Brabant) 0 (2009) 91 p.; ill.; ISSN 1879-4599; losse nrs. € 7,-.

De laatste jaargang van *Brabants Heem* in drie nummers! Hiermee eindigt een lange traditie, die overigens niet verloren gaat maar voortgezet zal worden door het nieuwe erfgoedtijdschrift voor de provincie Noord-Brabant, *In Brabant*. In het laatste nummer van *Brabants Heem* wordt door een aantal redacteurs teruggeblikt op de ontwikkeling van het tijdschrift gedurende 61 jaar. Zij verklaren dat *In Brabant* de traditie zal voorzetten om een podium te verschaffen aan zowel wetenschappers als amateurs in de archeologie, de geschiedenis en de volkskunde. Daar houd ik ze aan!

In deze laatste nummers van *Brabants Heem* opnieuw aandacht voor het religieuze erfgoed en religiegeschiedenis. In het eerste nummer blikt Harrie Maas terug op een eeuw beleid aangaande het onroerende religieuze erfgoed in Noord-Brabant. De auteur concludeert dat de aanzetten aanwezig zijn om beleid met een duidelijke visie te ontwikkelen, zodat verlies van al die kostbare gebouwen voor de toekomst niet nodig zal zijn. Het moet alleen nog wel van de grond komen. In ditzelfde nummer treffen we ook een artikel aan over zogenoemde Lourdesgrotten van de hand van Emy Thorissen. De auteur ziet deze replica's, die vanaf 1874 overal in Noord-Brabant werden neergezet, als een soort religieuze 'tuinkabouterrage'. De replica's zijn er in alle maten en soorten, groot, klein, waarheidsgetrouw en zelfs als fantasiegrot. Ze verrezen in de tuinen van kloosters en kerken, maar ook in de tuinen van godsvruchtige particulieren. Ik hoop dat velen bewaard blijven: blijkens de foto's zien sommigen er prachtig uit.